

A white mouse is shown in profile, looking towards the left. It is surrounded by laboratory glassware, including Erlenmeyer flasks and beakers, some containing blue liquid. The background is dark and out of focus.

Codes of Practice actueel, bekend en gedragen door experts

Jeffrey de Hoogen en Elmar Theune

*Jeffrey de Hoogen, Rijkstrainee Nationaal Comité advies dierproevenbeleid (NCad)
Elmar Theune, Senior-adviseur Bureau NCad, contact: elmar.theune@rvo.nl*

Volgens de Wet op de dierproeven mag je geen dierproeven doen tenzij je je doel niet op een andere manier kunt bereiken. Ook mag je niet meer dieren gebruiken dan nodig is en mogen deze dieren geen onnodig ongerief ervaren. Je mag een dierproef dus alleen uitvoeren als er geen beter alternatief is [1].

Binnen Nederland en in veel andere landen is de afgelopen decennia een groot aantal Codes of Practice (CoP's) opgesteld, waarin op basis van de meest recente kennis en ervaring kwaliteitsstandaarden zijn beschreven voor aspecten van het werken met proefdieren. In veel gevallen dragen deze CoP's bij aan de Vervanging, Vermindering en/of Verfijning (3V's) van het proefdiergebruik. CoP's hebben veelal geen formele wettelijke status, maar worden in de praktijk wel als 'beste praktijken' (ofwel: best practices) beschouwd waaraan men zich dient te houden. CoP's zijn daardoor belangrijk voor beter proefdieronderzoek. Jeffrey de Hoogen heeft voor het Nationaal Comité advies dierproevenbeleid (NCad) uitgezocht welke Nederlanders zijn voor dierproeven; hoe een CoP gemaakt wordt; wat je er op de werkvloer mee kunt en of een CoP je ergens toe verplicht.

Een Code of Practice schept verplichtingen

CoP's zijn geen vrijblijvende adviezen. Als een CoP is opgesteld door experts, actueel is en bekend in het proefdierveld, moet deze zowel moreel als volgens de wet gevolgd worden. Afwijken van een CoP kan alleen als daar goede redenen voor zijn, die je dan goed moet onderbouwen/vastleggen. Zowel de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) als de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) kennen de CoP's en zullen bezien of de onderbouwing van een eventueel afwijken ervan voldoende is. Een onderbouwing kan bijvoorbeeld zijn dat er nieuwe inzichten zijn waarmee het welzijn van de proefdieren beter kan worden gewaarborgd. De wetenschappelijke vooruitgang staat niet stil en sommige CoP's zijn al best oud. Een CoP wordt daarom niet strikt gehanteerd in het toezicht door de NVWA-inspecteurs. Als een CoP ver-

ouderd is, gaan de betere werkwijzen vóór. Het is daarom belangrijk dat de opsteller van de CoP zijn best doet zijn CoP actueel te houden. Ook de professional in het proefdierveld zal de literatuur moeten blijven volgen en waar nodig zelf moeten inschatten of en welke aspecten van een CoP verouderd zijn.

Tabel 1. Nederlandse CoP's en in hoeverre deze nog actueel en leidend zijn.

Naam CoP	Opsteller	Jaar	Status
Motiveren door restricteren raamwerk ¹	NCad met expertgroep	2018	Actueel
Motiveren door restricteren knaagdieren ¹	NCad met expertgroep	2018	Actueel
Motiveren door restricteren niet humane primaten (NHP) ¹	NCad met expertgroep	2018	Geen overeenstemming onder deskundigen
Het genereren van genetisch gemodificeerde dieren ²	NCad met expertgroep	2018	Snel ontwikkelend veld → nog actueel?
Het fokken van GM-diermodellen ²	NCad met expertgroep	2018	Snel ontwikkelend veld → nog actueel?
Herplaatsingsraamwerk ³	NCad met expertgroep	2016	Actueel
Herplaatsing honden ³	NCad met expertgroep	2016	Actueel
Herplaatsing katten ³	NCad met expertgroep	2016	Actueel
Herplaatsing niet humane primaten (NHP) ³	NCad met expertgroep	2016	Actueel
Voorkomen, herkennen en bestrijden van pijn bij proefdieren	NCad met expertgroep	2016	Actueel
Welzijnsbewaking	NVWA	2000	Aanpassing nodig
Immuniseren	NVWA	2000	Uit 1993, herzien in 2000 en aan herziening toe
Kankeronderzoek	NVWA	1999	Aan herziening toe

¹ Opgenomen in het NCad-advies 'Motiveren door restricteren?'

² Opgenomen in het NCad-advies 'Genetisch gemodificeerde dieren in voorraad gedood'

³ Opgenomen in het NCad-advies 'Herplaatsing van voormalige proefdieren'

Bestaande Nederlandse Codes of Practice

Tussen 1989 en 2000 zijn door de voorgangers van de huidige NVWA een aantal CoP's opgesteld. De meeste daarvan zijn achterhaald en worden niet meer gebruikt. Sinds 2014 maakt een expertgroep samengesteld door het NCad, tegenwoordig in samenwerking met de koepel van de Instanties voor Dierenwelzijn (IvD Platform), nieuwe CoP's. Deze CoP's maken vaak onderdeel uit van een advies dat het NCad opstelt. Op dit moment werken NCad en het IvD Platform samen aan twee op zichzelf staande CoP's, namelijk over 'Perioperatieve zorg' en over 'Zebravissen'. De Nederlandse CoP's die nu nog in gebruik zijn, staan in de tabel hierboven (Tabel 1). Deze CoP's zijn te vinden op de website van het NCad [3].

Actueel en bekend

Een CoP wordt gebruikt in het proefdierveld als deze actueel en bekend is en gedragen wordt door experts. Uit het onderzoek van De Hoogen blijkt dat niet alle Nederlandse CoP's even bekend of actueel zijn. Ook heeft De Hoogen op basis van interviews met diverse specialisten »

Afbeelding 1.
Het gebouw
waar de NCad
gehuist is.

en experts geïnventariseerd welke CoP's nog als actueel worden gezien (Tabel 1). Het NCad wil de bekendheid en actualiteit van deze CoP's verbeteren. CoP's die aan herziening toe zijn, zullen de komende jaren herzien worden. Er is nu een aparte pagina op de NCad-website ingericht waar je alle Nederlandse CoP's waar het NCad zich verantwoordelijk voor voelt, kunt vinden [3]. Nieuwe CoP's zullen aan deze pagina worden toegevoegd en daar zal dan bekendheid aan gegeven worden. De nieuwe Nederlandse CoP's zullen ook worden toegevoegd aan de website van het 3Rs-Centre Utrecht waarop, naast de Nederlandse CoP's, ook in het buitenland opgestelde CoP's staan [4].

Gedragen door experts

Een expertwerkgroep is inhoudelijk verantwoordelijk voor het opstellen of herzien van een CoP. De experts worden geworven in samenspraak met het IvD Platform. Experts van buiten het dierproefveld met relevante kennis over het onderwerp kunnen eventueel de werkgroep versterken. Het NCad streeft ernaar om samen met het IvD Platform elk jaar twee CoP's op te pakken. Dat kunnen bestaande CoP's zijn die aan vernieuwing toe zijn of nieuwe CoP's waar behoefte aan is. Samen met het IvD Platform worden de onderwerpen geselecteerd. Ingaande 2020 zal als een CoP ongeveer klaar is, de CoP aan de NVWA worden voorgelegd met de vraag of zij er mee kunnen werken. Na een positief antwoord van de NVWA kan de CoP afgemaakt worden en daarna gepubliceerd en verspreid.

Buitenlandse Codes of Practice

Ook in andere landen worden CoP's gemaakt. Werk dat door anderen is verricht hoeft in Nederland natuurlijk niet te worden overgedaan. Een buitenlandse CoP kan aan een expertgroep worden meegegeven bij het opstellen van een Nederlandse CoP. Ook kan een buitenlandse CoP aanleiding zijn om een Nederlandse CoP te herzien of op te stellen. Verder kan het NCad in overleg met het IvD Platform besluiten deze andere CoP's alleen bekend te maken. In dat geval wordt het 3Rs-Centre op de buitenlandse CoP geattendeerd zodat zij de CoP kunnen toevoegen [4].

Samenvattend

Codes of Practice zijn belangrijke richtlijnen die, als ze zijn opgesteld en gedragen door experts, aangeven wat op dat moment de beste manier van werken is. Het NCad werkt samen met het IvD Platform aan nieuwe CoP's en aan de actualisatie van bestaande CoP's.

Dank

Het NCad bedankt alle mensen die zich hebben laten interviewen en daardoor hebben bijgedragen aan het onderzoek van Jeffrey de Hoogen.

Bronnen

1. Wet op de dierproeven. (2019, 1 januari). Geraadpleegd 5 november 2020 van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003081/2019-01-01>.
2. Hoogen, J.D. de (2020). 'Onderzoeksrapport werkwijze Codes of Practice. Actueel, bekend en gedragen door experts'. <https://www.ncadierproevenbeleid.nl/cops>.
3. <https://www.ncadierproevenbeleid.nl/cops>.
4. <https://www.uu.nl/organisatie/3rs-centre/3vs/codes-of-practice-richtlijnen-en-tools>.

«